

Ignui Stropui – vienam garsiausių pajūrio fotografų – 130 metų

2015 metų sausio 20 dieną sukanka 130 metų, kai gimė vienas garsiausių pajūrio fotografų Ignas Stropus. Iki šiol žinoma I. Stropaus biografija buvo gana skurdi ir dalinai klaidinga.

Pagerbdama fotografo kūrybinį palikimą, daugelį metų archyvuose, muziejuose, privačiose kolekcijose, šeimos albumuose kruopščiai rinkau smulkiusias detales ir bandžiau lipdyti vientisą asmenybės, gyvenimo, veiklos istoriją. Truputėlį praskleisiu laiko šydą ir supažindinsiu skaitytojus su mažutėle dalele to, kas sukaupė monografi-joje.

Taigi, net pradžių pradžia – fotografo gimimo data – mums buvo žinoma netiksliai: spaudoje nurodomi 1884 metai. Tačiau bažnytiniai Krikšto metrikai teigia, kad I. Stropus gimė 1885 m. sausio 20 d. Plungės valsčiuje (vėliau – Kretingos apskritis, Kartenos valsčius), Pakutuvėnų kaime Ignaco ir Jacintos Stropų šeimoje. Pakrikštytas tą pačią dieną vikaro kun. Venckaus Kulių bažnyčioje. Šeimoje augo 8 vaikai. Kaimo daraktorius namuose vaikus išmokė lietuviškai skaityti ir rašyti, vėliau berniukams samdė butą Plungėje, leido mokytis į kunigaikščių Oginskių parapijinę mokyklą. I. Stropus mokslus baigė Palangos progimnazijoje.

Iki šiol buvo žinoma, kad I. Stropus 1909 m. fotografijos mokėsi Plungėje pas M. Berkovičių, 1910 m. – Kretingoje pas Alfonsą Survilą. Tačiau 1936 m. sezoniniame Palangos kalendoriuje I. Stropaus ateljė reklama teigia: „įsteigta 1908 m.“ – realu, kad čia minima data, kai I. Stropus įkūrė fotografijos paviljoną Kretingoje, taigi, fotografijos mokytis turėjo anksčiau. Tikėtina, kad Plungėje pas Mendelį Berkovičių mokėsi 1906–1907 m., tačiau A. Survila Kretingoje įsikūrė tik 1911 m., tad Ignui tuo metu jau neberekėjo mokytis, nebent, tobulintis, nes A. Survila fotografo profesijos paslapčių mokėsi pas garsius Rygos fotografus von Egertą ir Geislerį.

1908 m. Kretingos Rotušės aikštės rytinėje dalyje, Sodo gatvėje, esančioje į vienuolyno pusę (šiuo metu tai yra pėsčiųjų takas nuo „Lauros“ parduotuvės iki naujai

statomos bibliotekos) I. Stropus atidarė pirmąjį Kretingoje fotopaviljoną „Birutė“. Fotografas pasirinko Kretingos, o ne Plungės miestą (nors pastarasis buvo arčiau gimtųjų Pakutuvėnų), nes Plungėje tuo metu jau buvo keli fotografai, o Kretingoje šiuo verslu jis užsiėmė pirmasis.

Fotoateljė buvo skoningai įrengta, turėjo kelis fonus. S. Zvirgždas vaizdingai nupasakoja I. Stropaus fotografijos paviljono Kretingoje aplinką: „buvo turtinga dekoracija, kurios šonuose ir apačioje nupiešti grotelių, apkaustų bei kitų geležies dirbinių raštą imituojantys ornamentai, papildyti groteskiniais augaliniais, figūriniais motyvais. Dešiniajame šone tokiu pačiu ornamentu dekoruotas kvadratinis stulpas, į kurį galėjo pasiremti pozuotojas. Ant grindų patiestas pilkos medžiagos gabalas, keletas kėdžių raižytomis kojėlėmis bei atramos“. Kretingoje I. Stropus dirbo 1908–1914 m.

I. Stropaus fotografinį profesionalumą pripažino Kretingos grafas Aleksandras Tiškevičius, užsakydamas padaryti kelias grupines nuotraukas, kuriose grafas įamžintas kartu su giminaičiais bei Kretingos, Darbėnų ir Grūšlaukės dvarų ūkvedžiais. Deja, fotografo darytų Kretingos vaizdų nepavyko atrasti. Tikriausiai kraštovaizdžio bei architektūros fotografija susidomėjo tik gyvendamas Palangoje.

1913 m. rugsėjo 3 d., I. Stropus vedė Ievą Rupeikaitę, su kuria susipažino savo sesers Barboros vestuvėse. Pirmojo pasaulinio karo metu ir kiek po jo, 1914–1921 m., fotografas gyveno užkuriu žmonos tėviškėje Šiemulių kaime, čia susilaukė trijų vaikų: sūnaus Algirdo ir dukterų dvynukių Mildos ir Genu-tės. Ūkininkavo, bet tuo pačiu eidavo per kaimus fotografuodamas. Elektros nebuvo, tad turėjo įsirengęs tamsią kamara: sienoje išpjovė fotoaparato užpakalinės sienelės dydžio angą, į ją įstatydavo fotoaparata – pasidarydavo kažką panašaus į dienos šviesą naudojančią didintuvą nuotraukų spausdinimui.

1921 m. pavasarį, kai Palanga buvo gražinta Lietuvai, I. Stropus persikėlė gyventi į pajūrį. Iš Palangos klebono Juozapo Šniukštos išsinuomojo priešais bažnyčia

Albinas Kijauskas prie Igno ir Ievos Stropų kapo Kaune. Albino Kijausko albumas.

esančio namo (Vytauto g. 75) galą: pirmajame aukšte įsirengė fotopaviljoną, antrajame – apsigyveno su šeima. Ankstesniuose spaudoje buvusiuose straipsniuose rašoma „iš klebono Ambrozaičio išsinuomuo-jo...“. Deja, Palangoje nebuvo klebono tokia pavarde, tačiau gyveno stalius Pranas Ambrozaitis, iš kurio po didžiojo Palangos gaisro I. Stropus nuomojo dalį namo. Tad ankstesniuose straipsniuose du skirtingi faktai yra suplakti į vieną.

Paviljone įrengė stiklinius sieną bei stogą, vėliau – ir vitriną, kuriuos darė ir iš naudotų nuplautų fotoplokštelių. Fotopaviljone turėjo daug įvairių fonų, pintą kreslą, prabangią kanapą, aukštą staliuką, kitą atributiką, sudarančią gyvenamos patalpos iliuziją.

Kitoje namo dalyje buvo knygynas, priklausęs Butkų Juzei, 1936 m. pastate registruota ir cukrainė „Birutė“, o šalimais, per du namus – J. Mickevičiaus knygynas. Vėliau tame pačiame name ir I. Stropus įkūrė knygyną, kuriame prekiaavo knygomis, laikraščiais, atvirukais bei rašymo priemonėmis. Gali būti, kad Butkų Juzė, būdamas I. Stropaus giminaičiu, turėjo įtakos knygyno atsiradimui prie fotopaviljono.

Vos įsikūręs Palangoje, Ignas iš karto priėmė ir pirmąjį mokinį – Adolfą Daumantą, garsaus Plungės Oginskių dvaro siuvėjo Adolfo Daumanto sūnų. Fotografas turėjo nemažai mokinių: Mildą, Lunę, Kavalčiuką, nuo 1924 m. Feliciją Ambrazaitę-Pakutinskiene, kuri vėliau liko jo ateljė retušuotoja, 1946–1949 m. savarankiškai dirbo Palangoje, pokario metais – Palangos artelėje. Mokinyas Pranas Vaišnoras apie 1929 m. įkūrė ateljė Mažeikiuose, Milašius – Palangoje.

1930 m. I. Stropus išvyko į Plungę, kadangi vaikus leido mokytis gimnazijon. Įsikūrė savo draugo, dvaro siuvėjo A. Daumanto name, esančiame šalia parko, Laisvės alėjoje netoli Laisvės statulos. Prie namo taip pat, kaip ir Palangoje, pasistatė nedidelį fotopaviljoną istiklintą fotoplokštelių stiklais. Daumanto namas Plungėje Laisvės al. 15 tebestovi ir šiandien, jame įsikūrusios A. Daumanto vaikų šeimos.

1931 m. kovo 31 dieną I. Stropus visą dieną fotografavo Plungėje kilusį gaisrą. I. Stropaus užfiksuotų Plungės miesto vaizdų, pažymėtų fotografo ženklu, atrasti teko vos kelis, tačiau išliko nemažai fotografo portretų darytų Plungės ateljė.

1933 m. pradžioje I. Stropus grįžo į Palangą, tapo žymiausiu fotografu, tarpukariu reklamavusiu pajūrį. Palangos kurorte fotografų pamažu daugėjo, tai matome ir iš I. Stropaus darbų: bendruose pajūrio ar renginių fotografijose dažnai figūruoja ir fotografas su trikoju. Daugėjant konkurentų, teko ieškoti būdų patraukti klientus: knygynė buvo parduodami ne tik atvirukai, nuotraukų albumai, bet ir kanceliarinės bei foto prekės mėgėjams. Fotografas dažnai trumpomis, bet išsamomis reklaminėmis žinutėmis spaudoje bei poilsiautojams skirtuose leidiniuose pristatydamo savo verslą, pabrėždamas profesionalumą: 1929 m. reklamoje rašoma „Atlieku sulig šių dienų technikos reikalavimu visą foto-meno darbą, be to einu į mišką, ir į namus, taip pat priimu apdirbimui foto-mėgėjų nuotraukas. Pas mane galima gauti pirkti visą reikalingą foto mėgėjams medžiagą ir gražių Palangos vaizdų“. I. Stropus ne vien tik fotografavo, bet ryškino, spaudė, didino ir mėgėjų darbus, darė fotografijas pasams. Šventosios gyventojas Jonas Vindigas prisimena, kad kitų vietos fotografų darytų nuotraukų pasams nepriimdavo dėl prastesnės kokybės. Fotografas yra įamžinęs nemažai kultūros bei meno veikėjų: Antaną Smetoną, Butkų Juzę, Joną Basanavičių, Vincą Krėvė-Mickevičių, Joną Jablonski, Joną Šliupą, Kazimierą Prapuolienį, serą Robert Stephenson Smyth Baden-Powell'į, daugybę įvairių renginių, miesto įvykių, švenčių ir kt. Privačios šeimos šventės, Krikštynos, Pirmoji Komunija, vestuvės, laidotuvės, taip pat neapsieidavo be fotografo.

Ignas neapsistojo ties studijine fotografija: fotografavo peizažus, architektūrą, įvairius miestelių įvykius, vasaros stovyklas, negausias įmones ir kt. Labiausiai mėgo dirbti lauke, pajūry. Darbo paviljone, studijinės fotografijos nemėgo, tačiau ir čia ieškojo grožio: šviesa,

vadinamuoju „rembrantiškuoju“ apšvietimu siekė išgauti efektingus šešėlius, veido modeliavimą, faktūras.

1938 m. gegužės 10 d. I. Stropus visą dieną fotografavo didįjį Palangos gaisrą. Fotografas savo degantį butą, daiktus ir paviljoną paliko gelbėti kaimynams, pasičiupo fotoaparata, plokštelių ir visą dieną fotografavo degantį miestą. Sūnus Algirdas išsaugojo tėvo darytą nuotrauką: namas sudegęs, gatvėje po gaisro išmėtyti daiktai, matyti apdegusios vitrinos su užrašu „Foto laboratorija“.

Gaisro metu sudegus ateljė, Ignas iš savo retušuotojos (buvusios mokinės) Felicijos tėvo, žinomo Palangos staliaus, medžio meistro Prano Ambrozaičio, išsinuomojo prie Rąžės, J. Basanavičiaus g. 8 (priešais „Jūros“ restorana) esantį pastatą, jame apsigyveno su šeima, įrengė naują paviljoną bei knygyną. Šiuo metu, tai 10 pastatas, esantis šalia kavinės „Monika“, priklauso P. Ambrozaičio palikuonims Pakutinskams.

Pavyko išskirti keturiolika I. Stropaus nuotraukų ženklavimo variantų. Liepojoje I. Pokornago litografijoje fotografas užsakė 6x9 ir 10x16 cm dydžio firmines fotografijų korteles, kurių averse dešinėje pusėje aukso spalva išpaustas įmantriai išraitytas užrašas „I. Stropaus Kretinga“, reverse tamsiai mėlyna spalva pavaizduotas Lietuvos didžiojo kunigaikščio Kęstučio antrosios žmonos, Lietuvos valdovo Vytauto motinos Birutės portretas bei rusų ir lietuvių kalbomis rašoma: „Первая литовская / художественная фотография / „Бирута“ / И•Стропуса / Кретингенъ Ковенск. губ. // Садовая ул. // Пирма литувіш-ка дailos fotografija / „Birute“ / J•Stropaus / Kretinga•••Kauno guber. / Sodno ulice. // Негативъ хранится.“; apačioje, dešinėje – spaustuvės pavadinimas: „Лит. I. Покорнаго Либава“. Ši fotografinė kortelė padeda išsiaiškinti painiavą, kilusią dėl fotografo įmantriai rašomų inicialų: kartais raidę „I“ (Ignas) jis rašė kaip „J“, tad spaudoje buvo pasirodę žinutė apie dar vieną fotografą – Jurgį Stropų. Tai yra klaida: Palangoje fotografas pavarde Stropus buvo tik vienas. Ši fotografinė kortelė aiškiai parodo, kad „И•Стропус“ yra tas pats „J•Stropus“ – abi raidės, tiek „И“, tiek „J“ yra vienoje vieno fotografo kortelėje.

Nuo apytiksliai 1926 m. nuotraukų apatiniame dešiniajame kampe išpaudžiamas 0,9x2 cm reljefinis stačiakampis išpaudas, kurio dešinės pusės viršuje nurodyta vietovė – „PALANGA“, įstrižai iš viršutinio kairiojo kampo į dešinę užrašas „MENO – FOTOGR.“, kairėje pusėje apačioje fotografo pavardė – „STROPUS“. Šis spaudas tapo pagrindiniu, nes juo buvo žymimi ir visi atvirukai (spausiti kaip nuotraukos – kontaktiniu būdu, taip vadinami „real foto“).

(Nukelta į 11 psl.)

Palangos darbininkai. Ritos Nagienės kolekcija.

Ignui Stropui – vienam garsiausių pajūrio fotografų – 130 metų

(Atkelta iš 8 psl.)

1933 m. Šiauliuose „Putpelės“ draugijos surengtoje kilnojamoje parodoje I. Stropus dalyvavo net su 42 darbų vientisiausia ir kruopščiai atrinkta peizažinių fotografijų kolekcija. Iš parodos nuotraukų pavadinimų galima spręsti, kad I. Stropus aktyviai fotografavo Klaipėdoje, Nidoje, Plungėje. Gaila, kad šių nuotraukų atrasti nepavyko.

1924–1939 m. I. Stropus išleido apie 9 Palangos atvirukų rinkinius bei vieną Plungės vaizdų rinkinį. Plungės atvirukų reverse įrašyta „Atelier J. Stropus & A. Surwillo, Kretyngoj“. Taigi, kažkuriuo metu I. Stropus ir A. Survila turėjo bendrą ateljė, kartu leido atvirukus. Galbūt šie atvirukai buvo išleisti I. Stropui gyvenant Plungėje 1930–1933 m., kadangi ir A. Survila Kretyngoje dirbo taip pat panašiu laikotarpiu – 1922–1938 m. Atvirukus parduvinėjo savo paties knygyne, miestelio knygynuose, spaudos kioske, fotografo vaikai uždarbiaudavo atvirlaiškiais prekiaudami mieste.

Daug I. Stropaus darbų panaudota 1922 m. Petro Rusecko išleistuose atvirukų albumėliuose „Lietu-

va“. Atvirukus su Igno užfiksuotais Palangos vaizdais 1927 m. leido Palangoje kaimynystėje įsikūręs J. Mickevičiaus knygynas. 1929 m. I. Stropaus įamžinti apšalusios jūros ledynų vaizdai įėjo į leidėjo Jokūbo Skrinškos „1929 m. Lietuvos didžiųjų šalčių vaizdų albumą“, išleista Prienuose. Fotografo pavardė niekur neminima, tačiau vaizdai lengvai identifikuojami iš paties Igno leistų darbų. Daugybė jo nuotraukų atspausdinti reklaminiuose kurorto leidiniuose, nuotraukas fotografas publikavo ir tuometinėje Palangos bei respublikinėje spaudoje, albumuose: 1930 m. „Pamatykime Lietuvą“, „Į Lietuvą Vytauto Didžiojo metais“, 1931 m. „D.L.K. Vytauto jubiliejinių 1930 m. albumas“, 1933 m. „Vytauto Didžiojo mirties 500 metų sukaktuvėms paminėti albumas“ ir kituose.

1940-ųjų metų sovietų okupacija, 1941-ųjų trėmimai, vokiečių okupacija, neramūs pokario metai – poilsiautojų Palangoje beveik nebeliko, tad ir I. Stropus su šeima paliko Palangą. Spaudoje teigiama, kad 1945 m. Ignas su žmona išvyko į jo gimtuosius Pakutuvėnus, tačiau

sūnus Algirdas pasakojo, kad tėvai išvyko į motinos tėviškę – Šiemulių kaimą, nors dažnai lankėsi ir gimtinėje Pakutuvėnuose, kur gyveno jo broliai su šeimomis. Palangoje paliko visus archyvus, kurie ten ir žuvo. Kaime dar šiek tiek fotografavo: aplinkinių kaimų gyventojai ateidavo fotografuoti į namus.

1956 m. Ignas su žmona apsigyveno pas sūnų Kaune Panemunėje. I. Stropus mirė 1959 m. rugpjūčio 13 d. būdamas 74-erių metų, palaidotas Panemunės kapinėse.

I. Stropus aktyviai dalyvavo visuomenės gyvenime: fotografavo renginius, stovyklas, iškilmes... Neapsiribojo viena vietoje: to paties laikotarpio nuotraukų randama darytų Kretyngoje, Palangoje, Plungėje, Pakutuvėnuose, Kuliuose, Šiemuliuose. Jo fotografinių palikimų galima dėlioti kaip pajūrio istorijos mozaiką. Tikriausiai nėra gatvelės, tuometinio renginio ar garbaus svečio, kurių jis nebūtų užfiksavęs. I. Stropaus gausiai leisti atvirukai keliavo į tolimiausias šalis, reklamuodami Lietuvos pajūrį.

Palangos bibliotekoje iki vasario pirmosios savaitės pabaigos paro-

Grindžiamos Palangos gatvės. Palangos bibliotekos E Adkilienės fondas.

doje „Šventosios žemės atminties ženklai“ bus eksponuojamas Perito Barono sukurtas fotografo Igno Stropaus medalis.

Šiuo metu baigiama monografija apie pirmuosius pajūrio fotografus Igną Stropų ir Pauliną Mongirdaitę. Kad monografija išvystų pasaulį, spaustuvės darbams apmokėti reikia surinkti dar 7820 Eur. Jei norite prisidėti prie pajūrio krašto paveldo išsaugojimo – mielai priimsime

jūsų aukas:

Viešoji įstaiga Šv. Antano dienos centras, įm. k. 164249830

Sąsk. LT934010041800012285 DNB banke

Banko kodas 40100. SWIFT kodas: AGBL LT 2X

skiltyje „Mokėjimo paskirtis“ įrašyti „Knygai“

Jolanta KLIETKUTĖ